

ВІЙНА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АКСЕОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ

*Рабокоровка Г.В., кандидат філософських наук
Військова академія, м. Одеса*

Сучасна філософія в значній мірі спрямована на розв'язання аксіологічних проблем. Питання про природу цінностей, їх взаємозв'язок, вплив на різноманітні соціокультурні фактори, а також структуру особистості набули особливої значущості в сучасному світі.

Перед філософією ХХІ ст. з особливою актуальністю постає задача – визначити яке місце в структурі буття займає людське життя, як найвища цінність

всієї класичної філософії та релігійної традиції, і як це співпадає з тим, що можливо назвати «фактами» реальності.

Предметом аналізу даної роботи виступає концепт «війна» як один із важливіших факторів формування аксіологічної парадигми.

Традиційно в філософській літературі поняття «війна» визначають як «організовану озброєну боротьбу між державами, (групами держав), класами або націями (народами)». Однак це визначення вимагає серйозного уточнення та корекції.

Першим філософом який звернув увагу на філософський зміст поняття «війна» був давньогрецький філософ Геракліт. Як не дивно, але саме війну Геракліт називає «батьком» та «царем» всього сущого. Він зазначає: «Війна – батько всього, цар всього; одних вона зробила богами, інших – людьми; одних вона зробила рабами, інших – вільними».

Тобто, з точки зору Геракліта війна (або боротьба) має всезагальний космічний характер. Вона – певний логос буття. «Необхідно знати, – стверджує філософ, – що війна всезагальна і ... що все відбувається через боротьбу і з необхідності».

Таким чином, Геракліт висуває радикально нову думку, згідно з якою війна постає не як руйнівна та згубна сила, а як цілком нормальний та виправданий стан життя та світу в цілому. Боротьба, зазначає Геракліт, притаманна самій природі речей, вона – всезагальний закон їхнього існування, міра всього, що існує в світі. Саме війна розглядається філософом як джерело життя, умова його постійного оновлення та руху. Руйнуючи старе, війна, таким чином, створює нове, а саме єдність протилежностей або іншими словами «гармонію». Війна та гармонія внутрішньо суперечливі та одночасно поєднані явища. Війна – постійна складова всього сущого, а не тимчасовий, негативний його елемент. Визначаючи умови існування цього світу, війна, таким чином, набуває певного ціннісного забарвлення.

Отже, Геракліт закладає підвалини розгляду поняття війни саме з аксіологічної точки зору, надаючи їй ціннісний та змістовний характер.

Другою важливою віхою на шляху розгляду зазначеної нами теми виступає філософія німецького філософа Фрідріха Ніцше.

Ніцше одним із перших гостро відчув кризу старих світоглядних та релігійних цінностей, заснованих на вірі в силу розуму та християнської моралі. Філософ зазначає, що світ більше не можливо описувати та пізнавати за допомогою старих раціональних схем класичної філософії. Мораль та релігія, які були покликані надати людині вищі цінності та вказати шлях до розуміння сенсу життя, продемонстрували свою абсолютну неспроможність та відірваність від життя.

Ніцше констатує: «Бог помер». Однак це зовсім не означає, що філософ виступає проти Бога як такого. Він просто зазначає, що в сучасній культурі, в сучасному світі не існує більше колишнього християнського Бога, як вищої цінності та сенсу людського буття. Але це, з точки зору Ніцше, необхідний та неминучий процес.

Вихід з цієї ціннісно-світоглядної кризи Ніцше вбачав у переоцінці всіх існуючих цінностей, в намаганні обернути старі цінності та створити цінності нового

гатунку, які будуть відповідати формам життя більш високого рівня – життю надлюдини.

Війна для Ніцше виступає одним із важливих механізмів такого перетворення. Але слід враховувати, що під війною філософ розуміє не тільки бойові дії, а різні життєві ситуації, і взагалі життя в цілому. При цьому воїн для Ніцше це не лише солдат, але кожний чоловік як особистість, якому притаманні якості справжнього воїна, а саме: хоробрість, сила, витривалість і т.п. Взагалі потрібно постійно враховувати, що поняття війна носить у Ніцше душе широкий та абстрактний характер, завдяки чому воно дуже складно піддається конкретизації та строгому аналізу.

У своїй знаменитій книжці «Так казав Заратустра» про війну Ніцше пише наступне: «Ви маєте шукати свого ворога, свою війну... Ви маєте любити мир як засіб до нових воєн. І короткий мир більше, ніж довгий... Ви говорите, що блага мета висвітлює війну? Я ж говорю вам: благо війни висвітлює всяке діло».

Отже, війна для Ніцше цінна тим, що вона розкриває потаємні чесноти людини й найголовнішими серед них виступають – хоробрість і шляхетність. Війна робить людей ближче до їхнього єства.

Війна – це не служба, це скоріше стиль життя, тому що кожна людина повинна постійно вести боротьбу за свої думки, ідеї, і неодмінно відстоювати їх. Воля до влади – це воля до життя., а життя – вища людська цінність, реалізувати яку можливо тільки через війну.

Ніцше підводить нас до того факту, що війна повинна завжди мати місце в цьому світі, тому що без війни люди починають втрачати орієнтири добра й зла, любові й жалю, оскільки щоб зрозуміти істину жалю, необхідно, щоб існувала й жорстокість, так само й з добром. Реальність життя жадає від людини хоробрості, боротьби, напруги, твердості, а не добра й розслабленості. Філософ говорить, що саме у боротьбі відбуваються великі справи. Саме боротьба виділяє найдужчих і вбиває слабких і «гнилих». У війні, у протистоянні люди доходять до краю своїх можливостей, тому що саме війна показує всі недоліки й вади кожної особистості.

Таким чином, Ніцше обертає стару ціннісно-світоглядну парадигму, створюючи нову модель культурно-філософських орієнтацій і вказуючи людству шлях до зростання нової особистості – надлюдини.

Але такий злам, руйнування традиційної аксіологічної парадигми виявився лише наслідком фундаментальної ціннісної кризи, яка не могла не породити кризи фактичну. Емпіричні наслідки її виявилися жахливими. Перша світова війна стала справжньою катастрофою для всієї Європи. Вперше за всю історію людства характер війни було радикально змінено. Цивільне населення (мільйони мирних людей) стало співучасником жахливої бойні. Перша світова війна вже не була війною армії однієї держави проти армії іншої держави. Зброя того часу (поява аеропланів, танків, підводних човнів) передбачала знищення не людей, а знеособленої маси, «живої сили» і т.д. Людське життя більше нічого не вартувало.

Після Другої світової війни у Франції набув значної популярності філософський напрям, який намагався здійснити певний поворот до

життєвоznачущої проблематики, роблячи людину головним змістом своїх філософських штудій. Мова йде про екзистенціалізм.

З точки зору цього філософського напрямку людина є такою унікальною істотою в світі сутність якої не може бути визначена раз і назавжди. Сутність людини полягає в її існуванні. Тобто, якщо з точки зору класичної філософії світ є цілком незалежним від людини, то з точки зору екзистенціалізму, світ перебуває у стані невизначеності і лише людина може надати йому сенсу й зробити завершеним. і цілісним. Таки думки ми знаходимо у Ж.П. Сартра, А. Камю, пізніше у М.К. Мамардашвілі.

Тобто сутність людини схована у глибинах буття, але виникає ситуація, коли людська сутність може себе виявити. Ця ситуація називається у екзистенціалізмі «погранична ситуація». Саме тут людина заглиблюється у найбільш потаємні шари свого буття, яке розкриваються перед нею у вигляді певної безодні. Скінченність людського буття виявляє себе в екзистенційному, буттєвому плані. Саме завдяки перебуванню в такому стані може проявитися справжня природа людської особистості. Але такий стан речей є дуже ризикованим для людини, тому що це завжди пов'язано із справжньою небезпекою і ризиком для життя. Тобто найкращою умовою для прояву глибин людської особистості, з точки зору екзистенціалізму, можна вважати війну.

Таким чином, ми можемо зазначити, що війна перебувала у полі зору філософського мислення практично з часів свого виникнення. Різні філософські погляди об'єднувала одна важлива ідея. Війна – це певний стан буття, онтологічна ситуація, яку не можливо позначити у категоріях «добра» та «зла». Завдяки тому, що на війні існує неймовірна онтологічна щільність – трансформується людська сутність, змінюючи положення людини у світі й роблячи її відповідальною, як перед самою собою, так і перед світом в цілому. Все це призводить до ціннісно-світоглядних змін, створюючи умови для формування нової антологічної парадигми.